

ducere; credibile est hac verba non in communi ad populum conione; sed in illa ad Apostolos priuata, quam Mathurus quinto capite recitauit, dicta fuisse, esse cum versiculo quadragesimo octauo capitis quinti iungenda, Estote ergo perfecti, sicut pater vester caelestis perfectus est, & quia hoc modo sententia sententia verba verbis bene coherens; & quia Lucas capite 6. vers. 37. ita coniungit.

Interpretatio est Hilarius can. 5. Ambrosii libro de paradiso capite quinto, nolite iudicare de iudicis & promissis Dei, ne ab eo iudicemini: sicut ut Iacobus capite quarto, versiculo vndecimo ait, qui detrahit fratri, iudicet legem: si autem iudicet legem: non est factor legum: sed iudex. Alii interpretentur, nolite iudicare, id est, teneri esse in proximis, & iniurias ab illis acceptas animo conferuare; vt Auctor imperfecti homilia decima septima. Alii iudicare, pro condemnare accipiunt, vt Euthymius & Theophylactus. Alii non condemnationem tantum aliorum, sed etiam iudicium prohiberi putant, Augustinus libro secundo de sermone Domini, & sermone 202. de tempore, Basilus in Reg. breu. 164. Hieronymus in commentariis. Chryostomus homilia vigesima quarta, Anastasius quaestione 83. Beda, & Rupertus. Quod ego etiam verum puto; credo tamen non solum iudicium, sed etiam curiositatem in alienos mores inquirendi prohiberi, quia sic condensationi iudicium, sicut sententia iudiciali inquisitione anteposit. Nam quod sequitur, nolite condemnare, & non condemnabimini, vt paulo post docturimus, non eiusdem, vt multi existimant, expositio sententia, sed alia sententia est. Quarit Hieronymus, Chryostomus, Anastasius, Augustinus, Beda, & Euthymius, quomodo Christus de alia iudicare prohibeat, cum aliquando adeo manifeste eorum peccata sint, vt non possumus de illis non male iudicare. Video patrem eadem, & video alienam vxorem contraentem, an non iudicabo peccare? Legimus etiam Diuum Paulum non iudicasse modo, verum etiam Corinthium illum condemnasse. 1. Corinthior. 5. 3. legimus quosdam alios Satana tradidisse, vt differrent non blasphemare. 1. ad Timoth. 1. 20. Legimus Petrum Ananiam & Saphiram interemisse. Act. 5. 1. Legimus Christum Apostolis iudicandi de peccatis tradidisse potestatem infra. capite 16. 19. & capite 18. 18. Ioan. 20. 23. & 21. 15. Legimus nobis omnibus praecepisse vt rectum iudicium iudicemus, Ioan. 7. 24. Argumentatur etiam Hilarius, si omnino iudicandum non est, quomodo dicit, in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini? Recte Hieronymus respondet; non prohibuit Christus iudicare, sed docuit. Primum certum est non prohibuisse eos, qui non solum publicam potestatem, sed publicam etiam habent obligationem de aliis iudicandi; quales sunt iudices & magistratus, cuiusmodi & Apostoli fuerunt. Illud etiam certum, non prohibuisse de aperiis iudicare, de quibus D. Paulus dicit, quorundam peccata manifesta sunt, procedenti ad iudicium. 1. Timoth. 5. 24. Praeterea neque de dubiis, modo non vltra, qua, quo nos ducunt iudicia, iudicemus. Quae omnia recte sunt a Theologis definita. De aliis, quae bene & male interpretari possumus, male iudicare prohibuit: id enim a nobis caritas exigit, quae non cogitat malum. 1. Corinth. 13. 5. Sic Basilus, Augustinus, & Beda in locis quos paulo ante designauimus; nisi quod Augustinus nimium videtur sensum restringere, hoc, inquit, loco nihil aliud nobis praecepisse existimo, nisi vt ea facta, quae dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Non enim de animo solum alterius, sed etiam de rebus ipsi dubiis iudicare prohibebitur. Rom. 14. 4. 10. 13. & 1. Corinth. 4. 5. Iacob. 4. 11. Illud autem maxime verat Christus, ne cum ipsi idem aut maioribus forte peccatis obstricti simus, curiose de aliorum minoribus iudi-

Quomodo de alio iudicemus licet.

cemus. Hoc enim sequitur, versiculo tertio, quid autem vides seruicium in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Et Roman. 2. 1. Propter quod, si homo inexcusabilis es, omnis qui iudicatis: in quo enim alterum iudicatis, te ipsum condemnas: eadem enim agis, quae iudicatis, vt Basilus, Chryostomus, Auctor operis imperfecti, & Euthymius monuerunt. Multo vero magis, ne de alio detrahendo iudicemus: duplicem enim illi de quo detrahimus facimus iniuriam: & quod ipsi bonam de illo, vt caritas postulat, opinionem non habemus, & quod quam alii habent, denigramus, Iacob. capite quarto, versiculo vndecimo. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legem.

Et non iudicabimini.] *Et non iudicabimini, vt non iudicemini.* Nolite interpretari videtur legisse, per se quod dicitur. Beodem sensu, sed Hebraismo, & pro vt, & futuro tempore iudicabimini, pro praesente coniunctiu. Quidam, & non iudicemini, ad homines referunt, quasi dicat, si vultis, vt alii de vobis non iudicent, ne iudicetis de illis; sicut dixit, versiculo duodecimo. Omnia quaecumque vultis, vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis, & capite vigesimo sexto versiculo quinquagesimo secundo, conuertere gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium gladio peribunt, & Luc. 23. 17. qui prodat, nonne & ipse proderit? ve qui spernit, nonne & ipse spernetur? Videtur hunc sensum confirmare verbum hoc loco, & apud Lucam capite sexto, versiculo trigesimo octauo sine certa persona positum, quae mensura mens fuerit, vt meuerit vobis. Alii melius, vt mihi videtur, ad Deum vt Chryostomus homilia decima quarta & Auctor imperfecti. 17. Augustinus libro secundo de sermone Domini, Beda, & Euthymius. Credibile enim est Christum iudicium potius Dei, quam hominum istis, qui de alio temere iudicant, comminari voluisse; multo enim est terribilius. Hoc ipsum postulat antithesis, nolite de hominibus iudicare, ne a Deo iudicemini. Aode quod, vt docuimus, hec sententia cum sine quinti capitis dicitur. Estote ergo misericordes sicut pater vester caelestis misericors est. Ita autem vers. septimo dicitur erat. Beati misericors dicitur: quoniam ipsi misericordiam consequentur, non dubium, quin a Deo; aut vt alii putant, cum cap. 6. vers. 15. si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra; vbi non hominum, sed Dei iudicium nobis proponitur.

Nolite condemnare, & non condemnabimini.] Hec verba nunc Graeci non legunt; nec videntur veteres Latini legisse. Tertullianus libro de patientia, Hilarius in comenariis, Ambrosius in libro de paradiso, capite vndecimo, Augustinus libro de sermone Domini 2. Beda, Scrabus, Rupertus, Chryostomus certe homilia vigesima quarta, Auctor imperfecti. decima sexta, Euthymius & Theophylactus non legunt, & putant recentiores interpretes ex margine, vbi forte aliquis, vtilia verba, nolite iudicare, exoneret, scripserat; nolite condemnare: in contextum fuisse translata. Ego mihi legenda esse certo persuadui, nosque mihi interpretari omnium auctorum est. Magnum etiam argumentum, quod apud Lucam, capite sexto, versiculo trigesimo septimo eadem verba legantur, & credibile non sit idem verbum loco vilius accidisse. Accedit, quod singuli versus singulis constant sententia, & fere partes sunt: si autem hac verba tollantur, mutilus remanebit versus, & tam breuis, quam nescio an vilius alius in toto notato testamento reperitur. Condemnare autem alios non idem est hoc loco, quod iudicare, vt Theophylactus & Euthymius existimant: sed iudicando condemnare. Hoc enim sententiae gradus postulat, quae ex communi consuetudine sumpta est, quae iudicium condemnationem antecedit. At quomodo possumus nos, dicit aliquis, cum

cum publicam non habeamus auctoritatem, alios condemnare? Respondeo, solere nos quantum in nobis est, damnare alios; id est, aeterna aut temporali poena dignos iudicare, quod Christus vetat facere. Sic Simon ille Pharisaeus mulierem illam peccatricem damnauit, Luc. 7. 39. Christus absoluit, remittuntur tibi peccata tua, vers. 48. Sic Pharisaei publicanos damnabant, & extra omnem spem salutis ponebant, Matth. 23. 11. Christus autem ex illis Apostolos fecit vers. 9. Denique prohibemur his verbis Dei, qui solus verus est iudex, officium occupare, vt 1. Cor. 4. 5. Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui & illaminiabit abscondita tenebrarum, & manifestabitur cordium.

In quo enim iudicio.] Hebraismus יוֹדוּ אֵיךְ אֲנִי מְבַרְכִים וְאַתֶּם מְבַרְכִים, secundum iudicium, quo de alio iudicaueritis, de vobis iudicabitur. Quod Hilarius argumentatur, quomodo in quo iudicio iudicabimini, iudicabitur de vobis, si omnino non licet nobis iudicare? explicari potest; non enim omnino, sed male iudicare prohibemur. Quod si fecerimus, male quoque, id est, ferre de nobis iudicabitur. Illud d. Hieronimus quod multis locis Augustinus, quartus, vt libro secundo de sermone Domini, & epistola 49. quaestio, quarta, & libro secundo quaestionum Euag. cap. octauo, & Beda, Chryostomus, & Euthymius in hac verba; quomodo, in quo iudicio iudicabimini, de nobis iudicabitur? an si nos de alio temere, iniusteque iudicauerimus, temere de nobis temere, iniusteque iudicabitur Augustinus & Beda respondent sensum esse, non Deum, sed iudicium ipsum nostram temerari, & iniustitiam de nobis iudicaturam, id est, causam futuram, vt de nobis iudicetur. Respondendum potius videtur non spectari hic omnes iudicii qualitates, sed solum curiositatem, feruitatemque iudicandi. Quae enim curiositate atque feruitate de alio iudicauerimus, eadem de nobis Deus iudicabit. Cum autem eadem dico, non re, sed proportione eandem intelligo; nam eius misericordiae & benignitatis semper paribus maior est nostras; sed tamen proportione quadam, quo nos erga alio seueriores fuerimus, hoc est erga nos seuerior ille erit.

Et in qua mensura mensi fueritis.] Videtur Lucas capite sexto, versiculo trigesimo octauo significare, non eadem nobis, quae mensi fuerimus, sed maiorem mensuram remittendum. Mensuram, inquit, bonam & conseruatam, & conseruatam, & superfluentem dabant in sinum vestrum. Vt utraque verum est, & eadem, & maiore mensura nobis remittendum. Eadem, si proportione, maiore, si firm datam consideres. Quomodo proportione eadem, iam exposuimus; quomodo re maiore, facillime intelligitur. Nam siue futura gloria, siue poenam, quam nobis Deus adiudicat, spectemus, multo maior est, quam quae non alios condemnando digni iudicamus. Non enim sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur nobis. Rom. 8. 18. & quod in praesenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, aeternum gloriae pondus operatur in nobis. 2. Cor. 4. 17. Eodem modo. Genitium obiectioni respondendum est, qui hanc olim sententiam calumniabantur, quasi non eadem mensura futura esset, cum altera esset aeterna, altera temporalis, vscribit Augustinus epistola 48. & 49. & libro 21. de ciuitate, cap. vndecimo, quoniam aliter Augustinus illis responderet. Et hanc & plerique alii ex his, quae sequuntur proverbialia fuisse sententias, opus non est lectorem admonere, quia & ipsa per se manifesta est, & multam iam interpretes monuerunt.

Nolite dare sanctum canibus.] Quorsum hoc? Auctor imperfecti homilia decima septima refert ad cap. quinti versum quadragimum quartum, & vers. quadagesimum quintum, vbi Christus dixerat: diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt

vos, vt sitis filii patris vestri, qui in caelis est, qui solum suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos; adhibere nunc eius sententiae moderationem ne ita diligant, vt sine iudicio & discrimine dent canibus sanctum, & margaritas porci proiciant. Alii, quia proximo ver. quinto de aliorum correctione mentione fecerat, eque prius trabem de oculo tuo, & tunc videbis egeret festuam de oculo fratris tui; admone re nunc ne dent sanctum canibus, porciq; margaritas, id est, ne vbi nulla proficiendi spes est, correctionem adhibeant, quae nunc Theologorum regula est; sic Scrabus. Alii, quia ca. 6. 23. simplicitatem docuerat, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: nunc prudentia docere, nolite sanctum dare canibus, nec prouocatis margaritas ante porcos, sicut alio loco dicit, Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae, cap. decimo vers. decimo sexto. hic Augustinus libro secundo de sermone Domini. Ego partem sermonis in monte ad Apostolos haberi esse arbitror, quis ad eos proprie pertinet, qui alios docturum fuisse, vt saepe diximus, Euangelista Christi sententias non quo ordine ab illo dictae fuerint, sed quo sibi in mentem veniebant, recitauit. Quid vocet sanctum, quid margaritas, quos canes, quos porcos appellat, difficile non est non conuenit tamen omnibus. Quidam sanctum baptismum, Eucharistiam, exteraque sacramenta, margaritas Euangelicae praedicationis mysteria vocari putant; nam indigne nec Ecclesiastica sacramenta conferenda, nec fidei non mysteria patefacienda sunt, Auctor imperfecti homilia decima octaua. Hinc consuetudinem natam esse, vt in quibusdum non essent, nec videre, nec eaudire corpus & sanguinem Christi, cum non nominabatur, licite reputarentur, vt multis locis Chryostomus, & Augustinus iudicare solent. Canes etiam, & porcos plerique distinguunt. Nam quidam vehoculo Hieronymus scribit, porcos infideles, canes Christianos, qui post receptam fidem ad vomitum reuertuntur, dixerunt appellari. Contra Chryostomus, & Euthymius canes infideles, pro porcos carnales Christianos intelligunt. Nam & Christus infideles canes vocat, cum dicit, non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, cap. 15. 26. Mihi Augustinus placet opinio, idem per sanctum & margaritas, per canes, & porcos significari; sicut apud Petrum epistola 2. cap. 2. 22. dem duplici metaphoricoproverbio, altero canis, altero porci significatur, tamquam canis reuertus ad vomitum suum, & tamquam canis lota in volutabro luti. Aut si quid est differre, per sanctum omne mysterium; per margaritas, quae inter mysteria maxima & quasi pretiosissima sunt, intelligi oportere. Per canes autem, & porcos duo hominum siue fidelium, siue infidelium genera notari, quibus tradenda mysteria non sunt; eos, qui tantum contemnant, vt canes nihil inter sanctum & profanum discernentes; & eos, qui non solum contemnant, sed in super iritantur, & magis nocent, vt porci. Cur autem illi per canes, hi per porcos significentur, postea docebimus. Quarit Chryostomus homilia vigesima quarta, & August. hb. 2. de serm. Domini, quomodo veter Christus diuina mysteria indigne docere, cum aliis locis omnes sine discrimine doceri iubet, vt cap. 10. 27. quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aures auditis, predicare super caecum. Et Marc. 16. 15. predicare Euangelium omni creaturae. Respondent in hac fere sententiam, illic agi de Euangelio ipso per se, quod cum omnibus ad salutem sit necessarium, omnibus est sine personarum exceptione praedicandum; hic autem de idoneis auditoribus, & prudentia Euangelii cum illis communiandis; quod si aut nulla ipsi voluntas, aut timor etiam cercus damni sit, praedicandum illis non est, ne non solum opere pretium, sed ipsa etiam opera perdat. Sic Christi; Apostoli dicit Io. 16. 12. multa habeo vobis

Euangelii indigne praedicant.

vobis dicere, sed non potestis portare modo. Sic Paulus 1. Cor. 3. 1. 2. queritur se non potuisse Corinthiis tamquam spiritalibus, sed tamquam carnalibus loqui, & vt parulis in Christo lat, non solidum deesse cibum. Sic ad Hebraeos 5. 12. scribit, *Com debetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis, vt doceamini, que sint elementa sermonum Dei, & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.* Sic Paulus & Timotheus prohibentur a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia, quia non erant audientes recepturi. Act. 16. 6. Sic Iudaei Antiocheni, quia non modo verbum Dei non recipiebant, sed pedibus etiam conculcabant, id est, conuictis asinebant, & conuersi si Apostolos discere combantur, id est, illis illis periculum conuictioe populo creabant, Paulus & Barnabas dicunt, *vobis quidem oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud, & indignos vos iudicatis eterna vite, ecce conuertimur ad gentes.* Act. 13. 46. Sic Himenzum & Alexandrum, qui verbum Dei conculcabant, idem Paulus Satana tradidit, vt dicerent non blasphemare. 1. Tim. 1. 20. Sic eos vt diligendos, non docendos monet, qui quemadmodum Iamnes & Mambres relicturunt Moyli, ita ipsi veritati resistebant. 2. Tim. 3. 8. Sic Alexandrum ariarium vitare iubet, quia valde ipsius verbis contradicebat. 1. Tim. 4. 15. Sic Ioannes Diotrophem 3. Ioan. 9. & 10. Denique non vult Christus canibus & porcis sua prociis mysteria, id est animalibus hominibus, qui non percipiunt, ea que sunt spiritus Dei. 1. Cor. 2. 14. Obiit potest Iudas, cui quamuis indigno, quamuis canis porco, corpus & sanguinem suum omnium mysteriorum maximum Christus tradidit, vt maior veterum auctorum pars existimauerunt. Sed primum, Christi consilia, quia eorum nos scire latent cause, non semper nobis imitanda sunt. Deinde, Iudas peccator quidem erat, sed occultus, nec negato singulariter sacramento indicandus, ne mors Christi omnium mysteriorum caput impediretur. Cur sanctum, non inargaritas canibus, margaritas, non sanctum porcis dare vetuerit, quatio est, que non omnino caret opera prelio. Puto cum sanctum dicit, ad vetera respicere facticia, quorum carnes sancta erant, nec licebat canibus dare, aut in alium, quam in Dei, & sacerdotum, eorumque qui sacrificium obtulerant vltim conuertere. Carnes autem non solum porcis, sed canibus dari quia inter sanctas & profanas minime discernunt. Propterea dicit, *nolite dare sanctum canibus.* In porcis & margaritis contraria est ratio: non enim propterea dicit, *nolite proicere margaritas ante porcos,* quod porcis margaritas proiciat soleant; sed quod minime soleant, nihilque porco foedissimam, & sporosissimam pecudi minus, quam margarite pretiosissimum conueniat ornatum. Circulus, inquit, aureus in naribus suis mulier pulchra, & sancta. Prouerb. vnde dicitur, *verbi, vigesima secundo.* Nisi forte alludit ad consueuinem glandes porcis proiciendi, quemadmodum in calidioribus sit regionibus; & respicit similitudinem que inter glandes & margaritas videtur esse, quasi dicit, videte ne porcis pro glandibus margaritas proiciatis, sicut vers. nono & decimo dicit. *Quis est ex vobis homo quem si petierit filium eius panem, nunquid lapidem porriget ei? aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Lapis enim panis, serpens pisci similis est. Asia superest dubitatio, cur de porcis dicit, & conuersi discuntur vos, de canibus non dixit? cum non porci soleant vomerem, sed canes. Respondeo ingratam porcorum stoliditate notare voluisse, qui in eum, qui cibum porrigit, impetum solent facere, & nisi iaciat, distumpere. Fideiiores canes, qui non mordendo, sed blandiendo, non dentibus, sed cauda cibum petunt. Porcis erga stupidi quidam homines similes sunt, qui conculcata vera doctrina falsam vi armonum exagunt.*

7. Petite & dabitur. Sape monuimus, cum Evangelista Christi conuociones recitant, non esse laborandum, quo modo inter se sententia cohererant. Sed non sunt honorum auctorum interpretaciones conueniendae. Hilarius an. 6. Chrylologus homilia vigesima quarta, Auctor im. per. 6. 18. Euthymius & Theophylactus existimant, propterea nunc Christum hac dicere, quia supra valde difficilia docuerat, vt ostendat, qua ratione teneri possint. Alij hunc sensum esse putant. Si feceritis quae haecenus dixi, petite & accipietis, quemadmodum Ioannes ait 1. epistola. capi. tertio vers. vigesimo primo. *Si eorum nostrum non reprehenderit nos, sediam habemus ad Deum; & quidquid petierimus, accipiemus ab eo;* quam sententiam in Aucto operis imperfecta refert ac probat. Augustinus autem libro secundo de sermone Domini sic, *Petuit auditor suscipere oratione confusa dicere, quid sanctum me dare canibus vetas, cum adhuc ea me habere non videam: ita oportuit me subici, petite & accipietis.* Ego cum oratione Dominica coniungendum hoc membrum existimo: & quia de oratione agitur, & creditibile est Christum, cum Apostolos orare doceret, ista dixisse; & quia Lucas capite vnde dicit, vt sensum nono cum illa coniungit. De sensu nunc disputandum: Quomodo olim haeretici ad probanda sua, vt ipsi putabant, mysteria: vt res erat, deliria hoc loco abusi fuerint, scribit Irenaeus libro 2. cap. 15. & 26. & 57. Augustinus hac tria petere, querere, pulsare, non idem putauit significare libro secundo de sermone Domini; sed libro primo retracta, cap. decimo nono, sententiam doctorum correxit. Exaggeratio igitur est, quae sit accumulatio verborum. Maior quatio est, quo modo sententia vera sit, cum experientia quotidiana doceat multa nos, quae petimus non accipere, cap. 6. 12. docuimus affirmantes promissiones nunquam esse simpliciter, & sine exceptione intelligendas; ad eam regulam hic locus explicandus est. Non enim omnis, qui petit accipit; sed qui ita petit, vt debet. Primum non accipimus, cum mala, id est, non petendo petimus. Inuiriatur enim Deo facit, qui ab eo, quod malum est, petit, quia si mali eum auctorem faciat. Deinde non accipimus, cum non mala, tamen in malum finem petimus. Iacob. 4. 3. *petite, & non accipietis, eo quod male petatis, vti in concupiscentiis vestris insatiati.* Non accipimus, cum ipsi, qui petimus, mali, indignique sumus; Deus enim peccatores non audit, Ioan. 9. 13. Non accipimus, cum aut nulla, aut infirma, & vacillante fide petimus. Iacob. 1. 5. 6. 7. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnino et assuetus, & non improprietat, & dabitur ei: Postulet autem in fide, nihil habetis: qui enim habet, similis est fluctu mari, qui a vento mouetur, & circumfertur: non ergo exstinet homo illa, quod accipiat aliquid a Domino.* Non accipimus, cum id quod petimus, quamuis aut non malum, aut etiam bonum sit, tamen quia maius impedit bonum, salua Dei gloria fieri non potest. Non accipimus aliquando, quia vult Deus, vt Expe petamus, vt duabus illis parabolis, altera importuni amici panis interpellata nocte ab amico mutuo petentis, Lucae 11. 8. altera iudicis & viduae Lucae 18. 3. declaratur. August. ser. 5. de verbis Domini secundum Matth. Cum aliquando (inquit) tardius dat, commendat dona, non negat. Diu desiderata dilectus obtinetur, cito autem data videscum, pete, quare, infra petendo, & querendo cresce, vt capias. Seruat tibi Deus, quod non vult cito dare, vt tu discas magna magne desiderare. Non accipimus aliquando, vt meliora, quam petimus, accipiamus. August. lib. 2. de Ser. Domini, & epist. 34. ad Paulinum, *Bonus autem Dominus, qui non tribuit sepe quod volumus, vt quod malleum, attribuit.* 9. Aut quis est? Quis aut quicumque est ex vobis homo, id est, non Deus, vt pater vester ecclesiae: opposit enim hominē Deo, & ex vobis; qui maligni estis.

Quem

164. 47. 18. & 25. 5.

Car non in per conuersionem quod a Deo petimus.

Quem si petierit, &c. numquid. Duritior orationis Latinis auribus insolens, Hebraeis viciata. Filio panem petenti dicit patrem lapidem non porrigetur, quia vna ex parte nihil panis lapide magis est simile; altera nihil dissimilius. Nihil est similius colore & forma; nihil dissimilius natura & vtu, sicut. cap. quarto vers. tertio. Diabolus dixit, *dic, vt lapides isti panes fiant.* Eadem ratione pisci serpentem opposuit. Dubitari potest, quam ob rem Christus hoc dicat, plus enim videtur respondisse, quam opus erat. Ita omnino est; non enim solum probat Deum nobis petentibus opem laturum esse; sed bona etiam daturum, panem non lapidem, piscem non serpentem porrigetur Chrylologus hom. 1. vigesima quarta, Auctor im. per. 6. decima octaua & Theophylactus. 11. Si ergo vos cum suis malis. Non natura, sed Dai comparatione, Hieronymus, Chrylologus, Euthymius, vt naturalis prochuitate Genes. 21. scribit enim, *& cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolecentibus, vti videm etiam Hieronymus inter pretatur; aut quod ergo magis credo, non solum comparatione Dei, quod nihil esse dicere, cum & in angelis suis reperit prauitatem, & bellam non sint mundis in conspectu eius, nec sola naturali propensione; sed voluntate etiam, & moribus malos appellat; quia videtur eos obiter peti fingere voluisse.* Nostis, id est, consueuistis: vt sol conuincit occasum suum. Psal. 103. 19. Quanto magis pater vester. Comparat patrem patri, coelestem terreno, Deum homini, bonitatem nequitiae; vt minori ad maius argumentetur. Non ab simile illud est. Ita, 29. 15. nunquid oblitus es petierit miter insanciam suam, vt non nasceretur filio vteri suo? si illa oblitus fuerit, ego tamen non oblitus carui. 12. Omnia ergo. Eadem hoc loco, quae in multis superioribus, quatio est: quorsum illa pertineant. Chrylologus homilia vigesima quarta, Euthymius & Theophylactus conuincunt, & quae epilogum omnium, quae tribus hae capite bus dicta sunt, esse existimant. Alii referunt ad versiculum, primum, nolite iudicare, quasi extera in parentibus dicta sunt, vt Auctor imperfecte, homilia decima octaua, non omnino male. Alii ad versiculum, septimum petite & accipietis, quasi modum doceat, quae petimus, impetrandi, si alius fecerimus, quod nobis ab illis fieri velimus, vt Augustinus libro secundo de sermone Domini. Alii ad c. sextum, vt vigesima secundum d. Lucerna corporis sui est oculus tuus, quasi doceat eadem erga alios simplicitate vti, quae erga nos alios vti volumus, vt idem quod Augustinus exponit. Ego hac verba post illa capitis quinti vers. 42. Christum dixisse arbitror, qui petit a te, da ei, & volenti a te mutua are, ne auerteris, & quis cum illis bene ista cohererent, Et omnia, quae vultis, vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis, & quia Lucas cap. 6. 31. cum illis ista coniungit. Lucam ergo d. d. corum Christi in hac re ordinem seruasse: Martham vero non seruasse, & quae apud illum est, coherentia, & quae apud hunc, indicat dissonantia. Hac est lex & propheta. Id est, hoc principio summa omnium, quae in lege & prophetis praecipia sunt, continentur: legem autem, & prophetas totum veteris testamentum appellat: legem quing. libros Moyfis; prophetas reliquos omnes, Hebraeorum more qui etiam libros Regum, Paralipomenon, & Psalms Prophetaarum nomine vocari solent, vt infra 11. 13. & 22. 40. & Luc. 16. & Act. 24. 14. & 28. 23. Querit Augustinus libro secundo de sermone Domini, & libro octauo de Trinitate, cap. 7. & Euthymius in commentariis, quo modo dicatur hec esse lex & propheta: cum cap. 22. 40. non in hoc vno, sed in duobus illis praecipis consistere dicatur, *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum.* Augustinus lib. secundo de sermone Do-

mini respondet hic, non dicit totam legem, sed legem in hoc principio sitam esse; illic autem dicit hanc totam esse legem, quasi hic vbi de solo diligendo proximo agebatur; alteri mandato de diligendo Deo locus sit reseruat. Melius libro octauo, de Trinitate etiam hic, quamuis non dicitur, totam legem intelligi, quia qui diligit proximum, non potest non ipsam diu gere dilectionem; dilectio autem est Deus, quia Deus caritas est. 1. Ioan. 4. 16. Facilius dixerimus non de quacunque proximi dilectione hoc loco agi, sed de ea, qua proximum nec propter nos, nec propter illum, sed propter Deum diligimus. Sic enim praecipit de diligendo proximo intelligitur. Qui autem propter Deum proximum diligit Deum magis diligit. Nam & Aristoteles illa regula scriptura seruit. Quae propter Deum Paulus vno praecepto de proximo diligendo tota dicit legem contineri, Rom. 13. 8. Qui diligit proximum, legem implet, & plenitudo legis est dilectio. ibidem vers. 10. loquitur autem de proximi dilectione. Et ad Galat. 5. 14. *Omnis lex in vno sermone impletur, Dilige proximum tuum, sicut teipsum, & ad Gal. 6. 2. alter alterius onera portare, & sic ad impletis legem Christi.* Simile quidam est apud Tobiam cap. 4. 16. *quae ab alio odere fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* Merito philosophi hoc primum naturae, & moralis philosophiae principium esse putauerunt. Lego in Romanorum huiusmodi Alexandrum Severum Imperatorem, qui animo ad Christianam religionem propensius fuisse creditur, solum dicitur, ideo Christianos sibi placere, quod, quae sibi fieri vellent, alii id ipsi facerent. Non dixisset, fortasse, si nostra vix stat aetate, neque mores nostras, sed legem laudare potuisset. 13. Intrate per angustiam portam. Illi ipsi auctores, quos superiore versu nominauimus, varie ita cum praecedentibus nequunt. Videat qui vult. Me enim iam pigeat in re non magnopere necessaria tot opinionibus recitandis immorari. Ego hac postilla, quae capite quinto de beatitudinibus tradita sunt, dicta esse suspicor. Ea enim angusta est porta: aut certe non concionando: sed cum a quodam admirante praceptorum ipsius seueritatem interrogatus fuisset Christus, *Domine si pauci sunt, qui saluantur, respondens dixit, contendite intrare per angustiam portam.* sic enim Lucas narrat. 6. 13. 24. qui in recensendis Christi sententiis plus ordinis feruare solet. Querunt Chrylologus & Euthymius, quo modo praceptorum suorum viam arctam & portam angustam esse dicat, cum capite vnde dicitur vers. trigesimo, iugum suum suauis esse doceat, & onus iugum leue. Caluinitiae facile ista conciliabunt, qui suauis & leue importabile, & vt, ipsorum etiam vti verbo, impossibile interpretantur. Sed nos qui tam subtile non sumus artifices, scripturas interpretandi, alii querere debemus explicationem. Respondet igitur Chrylologus, & Euthymius iugum Christi durum esse carnalibus & terrena querentibus, suauis & leue spiritualibus, & prospicientibus in futura. *Non enim sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis.* Rom. 9. 8. Et quod in presenti est momentaneum, & leue tribulationis nostrae, aeternum gloriae pondus operatur in nobis. 2. Corinth. 4. 17. Sic Diuus Paulus illa, quae veteres illi sancti perpepsi sunt, gladios, ignes, & cetera quae narrat euismodi, quamuis per se graui, leuia tamen illis fuisse dicit, quia aspiciant, inquit, in regeneratione Heb. 11. 26. Sic ipsemet cum plus ceteris Apostolis laborasset, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in moribus frequenter. 2. Cor. 11. 23. omnia tamen propter Christum leuissima duxit, quia, quae retro erant oblitus, in anteriora sese extendebat Philipp. 3. 13. Angustam ergo Christus suam, & arctam viam vocat, partim quia natura sua difficilior virtutis quam vita vti est illa enim ardua, haec prona, illa vna, haec multiplex, illa vix vltis & notabilibus, haec multae

Propter quod sumus quod dicitur, Et. 1. praecepto de

Mandata Dei non im. possibilia.

Hispania

multis & alte impressis calcata vestigiis, ...

14. Quam angustam. Ge. de eorum, quoniam angustam est, ut suspicio esse possit in nostra versione pro qua, quoniam esse legendum, aut quod quidam putant nostrum interpretem de pro dei legisse. Neutrum credo. Potius legisse videtur, quemadmodum Euthymius & Theophylactus legunt, illud etiam momentes accipi pro de quam, ut noster vertit interpretes. Est autem, ut ego quidem opinor, Hebraismus quod idem significat quid, & de quam ut Pl. 8. 1. 10. quam admirabile est nomen tuum ...

15. Assandite a falsis prophetis. Quidam haec referunt ad ca. 6. 1. Attendite ne iustitiam vestram faciat coram hominibus, ut videamini ab eis, quasi hypocritas illos, qui iustitiam suam coram hominibus faciunt, falsos nunc prophetas appellat, ut fugientes esse doceat. Auctor imperfecti homilia decima nona maior verborum, quam sententiae similitudine in hanc opinionem inducitur. Melius Augustinus libro secundo de sermone Domini, cum proximo copulat verbum. Dixerat arctam esse viam, quae ducit ad vitam; solemus autem, cum arcta & obscuravi est, qui monstrat, aut ducem, aut iudicem quaerere: monet Christus, ne omni duci, ne omni iudici fides habeamus, multos esse falsos prophetas, qui fallendi causa ducet sese, aut indices praebent, vestimentis ovium, quasi vitorum induiti habitus.

A falsis prophetis. Falsos prophetas non omnes hypocritas, ut nonnulli putant, sed falsos tantum Doctores, id est, omnes haereticos intelligit, quos id ego prophetas vocat, quia prophetarum apud Iudeos officium fuit non tantum futura praedicere, sed etiam ex lege Dei populum docere, & salutaris illi vitam indicare. Agitur enim de arctavia monstranda. Quamquam & prophetas etiam veros possumus intelligere; veros inquam, quia vera praedicunt, qualis fuisse traditur Balaam: falsos tamen, quia nec a Deo missi sunt, & quia vera praedicendo falsa suadent. Nam ver. 11. de huiusmodi prophetis agit, multi dicent michi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? Qui veniunt ad vos sponte sua, non missi a Deo, quales illi apud Ieremiam 23. 21. ipsi currebant, & ego non mittebam eos.

In vestimentis ovium. Sensus est facilis: vestimenta vocat quidquid extrinsecus apparet, verba, & opera, eleemosynas, omniaque officia charitatis, ut ait Auctor imperfecti homilia decima nona. Cur autem dicit ovium, incertum, verum vellet dicere eos habere ovium venire, si veras se oves esse fingentes, quo minus timeantur; quemadmodum lupum aliquando se ovina indutum pelle veram esse olem simulasse trahunt, cuius magis placet: agit enim pastorium, quod mihi magis placet: agit enim de populo docendo, quod ecclesiastici pastoris officium est, & tot Christus illos, qui docent, pastores appellare, Pastores, inquit, oves meas. Et, Ego sum pastor bonus. Ideo autem dicit in vestimentis ovium venire, quia solent pastores ovium vestiri pellibus. Falsi prophetae sunt omnes haeretici, omnium vero maxime Caluinista. Primum quia non missi venerunt. Deinde quia ovina induiti pelle; nihil enim in eorum errore, nisi Dominus, nisi Pater noster eccelsus, nisi Christus, nisi fides, iuramentum in iudici-

Caluinista falsi prophetae.

nom; nihil in eorum factis apparebat, nisi eleemosynae, nisi temperantia, nisi modestia. Quo habitu pastores eminenti magnam in grege Domini fecerunt: stragem, fecissentque multo maiorem, nisi homines eos ex ipsorum tandem fructibus cognovissent, vidissentque istam nonnatiavit, sed appositionem fuisse pellem.

17. A fructibus eorum. Quia dixerat a falsis prophetis esse capendum, necesse fuit tradere ad eos di gnoscendos aliquod indicium. Certum tradere non potuit, quia magna esse solet eorum simulatio, & solus Deus humani scrutator est cordis: tradidit ergo probabile, quod ad humanum ingenium accommodatum est, quod non potest, nisi ex fructibus homines noscere, & plerumque verum esse solet. A fructibus, inquit, eorum cognoscetis eos. Lucas capit. sexto, quod quadragesimo tertio in alium sensum, & alio loco dictum hoc fuisse, videtur significare. Coniungit enim eum illa sententia, quam ver. quinto Mathaeus commemoravit. Hypocrita civite prius trahit de oculo tuo & sic videbis eicere salsum de oculo fratris tui, non est n. arbor bona, quae facit fructus malos: quasi sensus sit, hypocrita, quid vis arborum te bonam simulare, cum facias fructus malos: quantum cumque enim malitiam tuam dissimules, ex fructibus cognoscetis, quia non est arbor bona, quae facit fructus malos, & omnis arbor ex fructu suo cognoscitur. Quo etiam sensu Mathaeus capite duodecimo ver. trigesimo tertio eandem a Christo similitudinem in scriptura scribit, Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum, ex fructu enim arbor cognoscatur: quasi dicat, si vulcus boni videri, ne simulatus bonus, sed facite. Simulatio folia sunt, opera fructus, non ex foliis, sed ex fructibus arbor cognoscitur. Quare manifestum est, Christum non semel hac similitudine usum fuisse. Itaque, Lucas aut non eandem, quam hic Mathaeus, recitat, aut distorcorum ordine, connexionemque non servat. Nam apud Mathaeum quidem tam apte adhaeret proxima sententia, ut diuelli ab ea non possit, nisi altera, aut utraque rempatur. Videndum nunc, quid arborem, quid fructus appellat. Tertullianus libro primo contra Marcionem fidem putat arborem appellari. Quod eatenus bene convenit, quia de dignoscenda vera & falsa agitur fide. Augustinus vero in Enchirid. cap. 15. & libro 1. contra Iulianum cap. 3. & Beda in hunc locum arborem humanam voluntatem, terram hominem faciunt. Nam, ut ex eadem terra bona & mala arbor nasci potest, ex eadem autem arbore bonus & malus fructus nasci non potest; sed bonus ex bona, malus ex mala, sic ex eodem homine nunc bona, nunc mala voluntas, signi potest eade aut voluntate bona & mala opera proficisci non possunt. Impulit in hanc sententiam Augustinum studium Manichaeorum refutandi. Timuit enim, ne si diceret hominem arborem esse, quemadmodum dicebant Manichaei, primum eorum loqui more, deinde eorum errorem confirmare videretur, alios esse homines natura bonos, qui male; alios natura malos, qui bene agere non possent. Ita autem Tertullianus, alteram Augustini sententias E illud refellit, quod versiculo deo nunc sequitur, Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Non enim fides aut voluntas mala, sed homo malus est, qui mittitur in ignem. Idem Aug. lib. de gratia Christi c. 18. & 19. Auct. imperfecti, homil. 19. Chrysolom. homil. 24. Theophylactus & Lyranus, hominem bonam habentem voluntatem arborem bonam, malam habentem malam esse dicunt. Quorum sententia per se vera hinc loco conveniret, si non de vera fide, sed bonae voluntate cognoscenda ageretur; at de fide agit Caeset, inquit, a falsis prophetis. Arbor ergo hominem bonam aut mala fidem habentem appellat; arborem quidem

quidem bonam, si bonam: malam, si malam fidem habet. Obici potest, sepe qui bonam habet fidem, malos fructus facere, id est male vivere. Non nego, & qui negant, haereticos puto: sed Christus non dicit, quid aliquando; sed quid plerumque: neque quid hominum perveritate, sed quid natura fidei solet accidere. Fides autem natura sua neque mala bonos, neque bona malos generat fructus. Fructus vero nostri temporis haeretici non solum opera, sed etiam doctrinam intelligunt: ita, ut opinor, doctrina confidentes sua, ut ex ea fidem probari velint: nihil enim nisi purum, & ut ipsi solent dicere putum, ut ego, putidum verbum Dei docent: sic Ioannem admonere, ne omni spiritui credamus, sed ut probemus spiritus verum ex Deo sint 1. Ioan. 4. 1. Athie de fide, id est de ipsa fallorum prophetarum doctrina cognoscenda agit: & absurdum dicitur est, doctrinam ex doctrina probari. Omnes igitur veteres auctores per fructus opera intelligunt, quae doctrinam naturam suam malam mala, bonam bona consequuntur.

18. Non potest. Quia videtur his verbis experientia quotidiana repugnare, dum multos ex malis bonos aut ex bonis malos fieri videmus, multaeque sunt in hunc locum interpretationes. Quiddam sic exposuerit, arborem bonam dum bona est, non posse malos fructus facere, ut Augustinus, Chrysolom. Auctor imperfecti, & Beda loci, quos paulo ante notavimus. Alii videntur non satis hac ratione veritati, experientiaeque facti fieri. Nam est bona arbor, id est homo iustus, manens bona non possit malos fructus facere: tamen mala manens mala bonos aliquos fructus facere potest. Nec enim sequenda illa opinio est, quam Tridentinum Concilium nuper merito damnavit, omnia peccatorum, aut etiam infidelium opera esse peccata, quantum maximam auctorem D. Augustinum libro quarto contra Iulianum cap. tertio, & libro tertio contra duas epistolas Pelagian. cap. quinto, & Prosperus sentent. 106. habuisse videatur; & ex Catholicis aliquando Theologia suos habuerit defensores: ideoque dixerunt non posse arborem bonam, quatenus bona est, malos; nec arborem malam quatenus mala est, bonos fructus facere, & ego aliquando approbavi ac docui. Sed postea animadverti non posse hac ratione arborem bonam; malamque cognosci, quod hic in primis agit. Quomodo ergo non potest arborem bonam malos; neque mala bonos fructus facere? Ego quid sentiam, prius dicam; quid probabilis sit, de doctoribus indicandum relinquam. Non solum arbor mala potest aliquos bonos; sed & arbor bona & manens bona potest aliquos malos fructus facere. Arbor enim bona hoc loco, ut ante probavimus, non est vir bonus, sed vir fidelis, id est, non qui bonam voluntatem; sed qui veram fidem habet: posse autem, qui bonam habet fidem mala habere opera, non est huius loci probare; sed & experientia, & ipsa de se fides docet. Non ergo dicitur arbor bona malos; aut mala bonos fructus facere non possit: quod omnino non possit; sed quod natura sua non possit; & quod non semper bona malos; aut mala bonos facere solet; sicut, cap. 12. 34. cum paulo ante Christus dixisset, aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut arborem malam, & fructum eius malum: addidit; quomodo potest bona loqui, cum sit mala? Non enim significat omnino non posse, Nam Scribae & Pharisei, de quibus dicit cap. 23. 23. super cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei omnia ergo, quaeunque dixerint vobis facite, speculantur autem opera eorum nolite facere: certe mali erant, quia mala faciebant; & bona loquebantur, quia quae dicebant facienda erant: sed tantum significat contra naturam fieri, & fieri non solere. Natura enim sua ex abundantia cordis os loquitur, Matthaei 12. 34. & bonus homo de bono thesauro

profert bona, ver. 35. Obiciet aliquis: si bona arbor malos, & mala bonos fructus facere potest, quomodo docemur ex fructibus arborem dignoscere? Obiciam & ego idem, si Pharisei, cum malos fructus facerent, bona tamen erant, id est, non falsi profetae, sed veri Doctores erant, quomodo ex fructibus cognoscere poterunt? Nam si auctores hanc Christi secuti regulam ex dorum moribus de doctrina iudicassent: tanquam solam recitassent. Ego respondeo Christum hoc loco non certum indicium; sed probabile tantum signum tradere voluisse; docereque non posse falsos prophetas, qui simulatione sanctitatis falsam doctrinam probant, diu se ita ovina pelle tegere, quin aliquando qui sub ea latet lupus, appareat. Non enim potest diu simulatione veritatem imitari. Hoc in Caluinista sumus experti: agni nati sunt, lupi moriuntur. Mirum quod multi errores ex hac bona & mala arbore nati sunt. Primum ille absurdissimus Manichaeorum, alios homines natura bonos, qui nunquam mali; alios natura malos esse, qui nunquam boni esse possint, quem Hieronymus in commentariis ad hunc locum, & Augustinus libro primo contra Iulianum capite tertio, & in disputatione secunda contra Fortunatum, & libri primi contra Aduerf. leg. & prophet. capite vigesimo secundo, multis sacrarum litterarum exemplis refutarunt. Deinde ille Pelagianorum, qui ideo peccatum tollere debet originale, quod dicerent coniugium, quae bona vitque arbor est, non posse malos fructus facere; id est, peccatum originale generare, ut scribit Augustinus libro secundo de nuptiis & concup. cap. vigesimo sexto, & ille alter eorum deinde, liberum arbitrium quasi radicem quandam in nobis esse, quae possit ipsa per se, aut arborem bonam, id est bonam voluntatem, aut arborem malam, id est malam voluntatem generare. Auctor Augustinus libro primo de gratia Christi cap. de imo octavo. Quartus quorundam etiam ex Pelagianis, quamquam Donatitarum potius haereticis conveniebat; neque bonum facerem male, neque malum bene baptizare posse, sed simile esse baptizatum baptismum, quia non potest arbor bona malos, neque mala bonos fructus facere, ut refert Augustinus libro tertio contra lit. Petilian. cap. quadragesimo quarto. Noluerunt minus ingeniosi videri Caluinista: nam & ipsi hinc cum Manichaeis liberum tollunt arbitrium. Hoc etiam subtiliss, quod illi in vtramque partem; hi in bonum, non in malum tollunt: non videntes homines errore suo caeci non solum malam arborem bonos, sed nec bonam malos fructus facere posse. Itaque si ad bonum, cum mali sumus, liberum propterea non habemus arbitrium: quia mala sumus arbor, & non potest arbor mala bonos fructus facere: negad malum, cum firmus boni, liberum possumus arbitrium habere: quia bona sumus arbor, & non potest arbor bona malos fructus facere: neque illud considerates, quod idem Christus dicit c. 12. 34. aut facite arborem malam, & fructum eius malum: quasi in nostra vitque sit potest vel bonam, vel malam arborem facere. Nec ergo tantum hinc colligitur, quantum Pelagianis: nec tam parum, quam Caluinista colligi volunt. Nam non solum in malum: sed etiam in bonum liberum habemus arbitrium, contra quam Caluinista: & non aequaliter in vtrumque, sed in malum satis forte, in bonum, nisi Dei gratia adiungetur: infirmum, contra quam Pelagianis sentiebant. Alterum hinc Caluiniani non minus absurdum errorem hauserunt: non posse operibus hominem iustificari: sed iustum declarari, atque cognosci, quia non fit arbor bona, quia facit fructus bonos: sed quia bona est, bonos fructus facit. Nam vt arborem fructu, ita bonam arborem bono fructu priorem esse necesse est. Nec arbor bona ex fructu bono, bona fit: sed bona esse cognoscitur.

Caluinista agni nati sunt lupi moriuntur.

Contra Caluinista liberum arbitrium tollentem.

Contra Caluinista non minus absurdum errorem hauserunt.

Naturalis
Moralis
vni causa
vni deseri
men.

scitur. Valde sibi illi, cum hoc dicunt, placere solent
valde ego, cum audio, ridere soleo: & argumentum
in illos, qui iudicio contorserunt impetu, efficaci re-
torquere. Si iustus operibus non efficiatur iustus, sed
deklaratur, quia arbor bona fit ex fructu bono bo-
na, sed bona esse cognoscitur; ergo iniustus operibus
non efficiatur iniustus, quia arbor mala non fit ex fru-
ctu malo mala, sed mala esse cognoscitur. Ita effici-
tur istorum arguente ratione Adamum, qui bona a
Deo arbor fuerat, erat, peccare non potuisse, quia
non potuit arbor bona malos fructus facere: & si
peccauit, non fuisse tamen iniuste agendo factum
iniustum: quia arbor ex malo fructu mala esse co-
gnosci potest, mala fieri non potest. Ita homines im-
prouidi foderunt ante faciem nostram fontem, &
inciderunt in eam. Nec intelligunt imperiti, quod
in nostris scholis etiam pueri docent, quid internat-
urales & morales causas interfit. Naturales enim
non ex bono vel malo effectu bonae, vel male sunt:
sed quia bonae vel male sunt, bonum vel malum
effectum habent. Morales vero non solum, quia
bonae, vel male sunt, bene vel male agunt: sed et-
iam, quia bene, vel male agunt, bonae vel male sunt
Nec enim tantum, quia temperantes sumus, viuimus
temperanter; sed etiam temperanter viuendo,
temperantes efficiuntur. Arbor causa naturalis
est, propterea nec ex bono fructu bona, nec ex ma-
lo mala fit: sed quia bona vel mala est, bonum vel
malum gignit fructum: homo moralis, propterea
non solum, quia bonus vel malus est, bene vel male
agit, sed etiam quia bene vel male agit, bonus vel
malus fit. Neque requirendum est, ut omnibus in
rebus arboris similitudo homini conueniat, sed in
ea tantum, quae de agatur, & arborem ex fructus
& hominem ex moribus indicari.

21. Non omnia, qui dicit mihi. Quidam haec omnia
Christo dicta fuisse putant, quia Lucas capite
sexto versiculo quadragesimo sexto post illa verba,
Hypocrita ecce prius trabem de oculo tuo; & non est arbor
bona, quae facit fructum malum, & bonus homo de bono
thesauro profert bona. & malus homo de malo thesauro
profert mala. haec adiungit, quid autem vocatum me, Domine,
Domine, & non factus, quae dico? Melius Hieronymus,
& Hieronymus in commentariis, & Auctor imper-
fecti homil. decima nona, & Augustinus libro secun-
do de ferm. Domini ad solos falsos prophetas refer-
ri dicunt, quia & generalis sententia est, & in omni-
bus malis Christianis locum habet; tamen hic de
solis falsis prophetis interno scendit egebat, qui
non ex verbis, quamuis nomen Domini semper in
ore habeant, sed ex factis iudicandi sunt; quasi dicat
nolite credere omnibus, qui dicunt mihi Domine,
Domine, multi enim mihi dicunt qui non intrabunt
in regnum caelorum, quia falsi prophetae sunt. Lu-
cas ergo quid, non quibus, aut quare ratione Christus
dixisset, commemorauit, & quia concionem narra-
bat, concionatorum more per secundam personam
loquentem inducit, quid vocatis me Domine, Domine?
Fieri etiam potest, ut vis, aut sepius diuersis personis
& in diuersam sententiam idem dixerit, & Matthe-
us, quod de falsis prophetis, Lucas, quod de presen-
tibus auditoribus dixerat, recenserit.

Domine, Domine. Hanc repetitionem non solum
ex lingua Hebraica, ut quidam volunt, consuetu-
dine adiectam puto, vt illam apud Ieremiam septimo
versiculo quarto, templum Domini, templum Domini
sed multo magis ad significandam consuetudinem
quasi dicat, non omnia, qui dicere solet, non omnia,
qui dicitur mihi Domine, Domine, intrabit in reg-
num caelorum. Nam & apud Ieremiam gemina-
tio illa, templum Domini, templum Domini, frequen-
tem loquendi apud Iudaeos consuetudinem exprimit.
Potest etiam hoc loco simulatum saluorum
prophetarum in loquendo, vel orando effectum
declarare. Solet enim vehemens affectus erumpen-

tia verba geminare, vt infra capite vigesimo quin-
to, versiculo vndecimo, Domine, Domine aperi nabis.
Quod autem dicunt falsi prophetae, Domine, Domine,
plerique ad preces referunt; quod orantes Chris-
tum Dominum vocare soleant. Alii ad fidem, quasi
idem sit vocare Christum Dominum, & credere, et
velitque significare, non omnes qui fidem habent,
saluos futuros, vt Hieronymus, Euthymius, & The-
ophylactus interpretantur. Alii ad verba, & consue-
tudinem eorum loquendi, quod de Christo ita lo-
quantur, vt quasi in illum credant, Dominum appel-
lent, vt Auctor imperfecti. Hoc probabilius. Iam enim
docuimus agi hic de falsis prophetis, qui veram
non habent, sed habere se simulant, fidem. Et quidem
cum haec scriberem, quidam ad me ex Calvinistis
falsus propheta venit, qui nunquam aliter Christum
inter loquendum, quam Christum Dominum nos-
trum appellabat, fecitque vt melius hunc locum in
telligerem.

In regnum caelorum. Multi haereticorum interpre-
tes errant existimantes Ecclesiam hoc loco regnum
caelorum appellari, quasi dicat, non omnia qui di-
cunt mihi Domine, Domine, in mea Ecclesia censur-
dus est, neque meae discipulis habendus. Multo
prudentius omnes veteres auctores de beata vita in
telligendum putauerunt. Nam quamuis Ecclesia re-
gnum aliquando caelorum appellatur; tamen eius
dicitur, intrare in regnum caelorum, nunquam Eccle-
sia, sed vita semper beata significatur. Et hoc loco
manifestum est agi de praemio, quod non in Eccle-
sia, sed in caelo datur; quasi dicat, non itur ad caelum
verbis, sed factis. Et ex versu sequenti de vltimo iu-
dicio agi constat, cum alii in caelum admittendi, alii
ab eo excludendi sunt. Multi dicunt mihi in illa die, Do-
mine, Domine, nonne in nomine tuo prophetaui.

Sed qui facit voluntatem patris mei. Videtur dice-
re debuisse, sed qui facit voluntatem meam; ipsum
enim non patrem Dominum appellabat, & eius
voluntatem facere debebant, quem dominum suum
confitebantur, sicut dicit apud Lucam capite
sexto, versiculo quadragesimo sexto, quid vocatis me
Domine Domine, & non facitis, quae dico? Respondet
Christostomus & Theophylactus hinc colligendae
esse patris, & filii voluntatem, cum filius, vbi suam
habere debuit, pro sua patris sui dixerit voluntatem.
At si eadem erat virtuteque, cur patris potius, quam
suae dixit? Respondet, quod id auditoribus gra-
tius futurum esset; & minus sibi constaturum inui-
dia. Aliam ego rationem adiungo, quod patri vbi-
que legislatoris personam tribuit; ipse vero se qua-
si eius legatus, gerat; ideoque se in ijs numeret,
qui patris sui voluntatem faciunt, vt capite 26. 42.
Ioan. 4. vers. 34. & 5. 30. & 6. vers. 8. propterea sem-
per solet dicere voluntatem patris mei, non meam,
vt infra. capite duodecimo, versiculo quinque-
simo.

22. In illa die. Terribili, & celesterrima; hanc enim
vim habet pronomen demonstratum illa, quasi
de die non alius similis, sed certa, & singulari, & futu-
ri iudicis fama, metuoque insigni sermo sit vt infra
e. 24. vers. 26 & Mar. 13. vers. 31. vers. 32. ad The-
salonic. 5. 4. ad Timoth. 1. 12. 18 & 4. vers. 8. Nomi-
nat autem illam diem, quia in igne reuelabitur, &
vincens qui opus quale sit, ignis probabit. 1. Cor. 3. 13.
& quia tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum,
& manifestabuntur consilia cordium. 1. Cor. 4. 5.

Prophetaui enim. Iosepe Caluinus interpretatur,
prophetaui, id est docuimus. Nam vt deus ut id
aliquando hoc verbum significare, sicut versiculo
decimo quinto falsos doctores, falsos prophetas
appellat, tamen debuit animaduertere hic fal-
sos illos prophetas allegare miracula, nonne
in nomine tuo prophetaui, & in nomine tuo
daemonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas
facimus?

Miracula
an per malos
fieri possint
& quomodo

scimus? Prophetae igitur non est docere, sed futu-
ra praedicere. Hoc enim miraculum est, illud non
est. Atque hanc vim habet illud, In nomine tuo, id est,
virtute tua. Non enim in nomine Christi, sed
Christum docere dicimus; vt prophetae autem non
Christum, sed in nomine Christi.

Virtutes multas. Miracula multiplicis generis,
aut saepe. Quod enim ante per partes, & distribute
dixerat, nunc in genere concludit, quemadmo-
dum si diceret, nonne in nomine tuo prophetaui-
mus, & daemonia eiecimus, & alia multa fecimus
miracula? Existit ex hoc loco de miraculis qua-
sionum, num etiam per malos fieri possint. Illud cer-
tum, cum duo miraculorum alia vera, alia falsa,
genera sint, falsa etiam per malos fieri posse. Nam
Antichristum falsa edicturum esse prodigia testa-
tur secunde Thessalonicensium secundo versicu-
lo nono Dims Paulus, Et Magos illos Pharaonis,
quamuis verane an falsa miracula fecerint, dispu-
tatur, tamen manifestum est, saltem falsa fecisse.
De veris igitur, an per malos fieri possint, quaestio
est. Hic etiam adhibenda distinctio. Nam vera
miracula per malos, aut cum mali sunt, aut ante-
quam incipiant, aut postquam desinunt mali esse,
fieri possunt. Ante, vel post fieri posse dubium non
est. Nam Saulem antequam malus fieret, cum fili-
us vnius anni esset, propheta esse legitur primo Re-
gum decimo vers. decimo & vndecimo, & Matthe-
us publicanus noster, postquam publicanus id est
publicus peccator esse desisset; multa, vt ceteri Apo-
stoli, fecit miracula. De iis, qui mali sunt; quamdiu
mali sunt, magis est dubium. Alia rursus adhiben-
da distinctio. Nam aut de malis, sed fidelibus; aut
de malis, & infidelibus queri potest. De malis, qui
fidem habent, scriptura docet vera eos miracula fecisse.
Prophetauit enim Calueus homo iniquus,
quia Pontifex erat anti illius. Fecit Iudas miracula,
dum in Christum credebat nam & potestatem cum
alio Apostolo accepit Matth. 10. 1. & cum aliis glor-
atus est, quod sibi daemonia subicerentur Luc. 10. 17
& tamen fur erat, & loculos habebat, Ioannis duo-
decimo vers. sexto. Saul postquam ab eo Dominus
discesserat in cuneo prophetarum medius, vt ceteri
prophetauit 1. Reg. 19. 24. De iis, qui fidem non
habent, propterea vt miracula fide potissimum
sunt; non an faciant, quia id scriptura testatur: sed
an vera faciant miracula, dubitari potest. Chrysol-
ho. 25. Hieron. Euthym. & Theophylactus multis
probant exemplis esse per homines infideles vera
miracula facta esse. Nam Balaam falsus alioquin,
& infidelis propheta vera praedixit Numer. 24. 17. &
ex hoc ipso loco facile colligitur, falsos illos pro-
phetas, de quibus loquitur Christus, vera miracula
facturos, vere prophetasse, vere daemonia eiecisse;
nec enim responderet Christus mentiri eos; sed se
eos, quamuis illa fecerint, non nosse, & sententia po-
stulat, vt Christus significet vera eos miracula factu-
ros; non enim mirum esset, si illis, qui non vera; sed
falsa miracula fecissent, responderet se non nosse
eos, valde autem mirum, vt iis, qui vera fecerunt
miracula, ita responderet. Nec mirum esset, si mo-
neret nos; ne falsa facientibus miracula crederet
nos; magnum omnino, & admirabile, quod mo-
neat, ne falsis prophetis credamus vera etiam mi-
racula facientibus; nec ex solis miraculis, sed et-
iam ex fructibus, id est, ex moribus ipsorum veros
falloque prophetas discernamus. Nullum ergo,
dicit aliquis, ad probandam veram deo dnam ex
veris miraculis argumentum sumi potest. Non se-
quitur omnino nullum, sed non omnino necessari-
um sumi posse. Scimus enim Christum ad confir-
mandam deo dnam suam potestatem faciendi mi-
racula Apostolice tradidisse. Scimus vi miraculorum
torum pane terrarum orbem ad fidem fuisse pertra-
ctum. Quod qui negant, vt disputat aduersus Gentiles

Augustinus, maius ipsi miracula tollendo miracu-
lum faciunt. Incredibili enim miraculum est totum
orbem terrae, id est, tot Philosophos, tot sapientes
viros, tam paucis Apostolis, tam imperitis, tam
incredibilia humanae rationi praedicantibus, sine vl-
lis miraculis credidisse, quam illa ipsa miracula, que
per eos facta narrantur. Probabile igitur fidei argu-
mentum est, quod ex miraculis sumitur, quia per fi-
dem saepe, sine fide raro admodum fieri solent. Et
cum sunt, non ad probandam eorum, qui faciunt;
sed eorum, qui ygram fidem habent, fieri solent.
Nec enim Balaam futura praedicendo suam ipsius;
sed populi potius Dei, aduersus quem conductus fu-
erat, fidem confirmauit: & fere omnia miracula,
qua per haereticos facta fuisse legitur, qua paucis-
sima sunt, huiusmodi esse constat: quales ea, que
in ecclesiasticis historiis, & apud Anastasium in que-
stionibus scripturae recententur. Est etiam argumen-
tum ad miracula ductum: si non omni, vna saltem,
aut duabus etiam ex partibus necessarium. Nam
eti non necessario sequitur, eum qui miracula fa-
ciat, veram habere fidem: tam non necessario sequi-
tur, eam, in qua frequentia, & quasi ordinaria mi-
racula fiunt, veram esse Ecclesiam: quia est aliquan-
do Deus per priuatos extra Ecclesiam suam; homi-
nes miracula fieri permittit, sicut & per asinum fecit
Balaam, quae in Ecclesia certe non erat: tamen
nulli generaliter hominum societati, nisi Ecclesia
suae ordinariam faciendi miracula concessit pote-
statem. Magis etiam necessarium est, quod altera
ex parte per negationem ducitur, in qua miracula
nulla fiunt, eam veram Ecclesiam esse non posse,
quia scimus Christum Ecclesiae suae potestatem ad
facienda miracula dedidisse. Ita que recte hinc proba-
re possumus Caluinitarum, Lutheranos, Ana-
baptistarum, & ceteras eorum, qui hodie regnant,
haereticorum congregationes non veram Ecclesiam,
sed synagogas esse Satanae, quia in nulla earum v-
lum vnquam miraculum visum est. Obiiciunt hoc
loco Hieronymus & Augustinus neminem posse
dicere Iesus, nisi in Spiritu sancto, primae Cor. duode-
cimo versu tertio. Quomodo ergo possunt non solum
dicere Domine, Domine, sed etiam nomine Chris-
ti miracula facere, qui Spiritum sanctum non ha-
bent? Respondent dicere Iesus eo in loco non signifi-
ficare verbis dicere: sed factis: id est, Christum non
solum fide confiteri, sed moribus etiam exprimere,
quod manifestum est neminem sine Spiritu sancto
facere posse.

23. Et tunc. In illa die, quae dixerat versus praecedenti,
coram omnibus hominibus, quando reuelabuntur
abscondita tenebrarum, quasi dicat vsque
ad illam diem patiar, ac dissimulabo: & quasi paleas
granis in arena mixtas relinquam: tunc discernam,
tunc ventilabo, Hieronymus, Auctor imperfecti, &
Beda.

Confitebor. Auctor imperfecti homilia decima
nona pro quibusdam, confitebor, videtur legitur, sed
rabo, quod bene admodum congruit, iurare autem
intelligi dicere, Amen, Amen dico vobis, nescio vos, vt
capite vigesimo quinto vers. duodecimo. Alii inter-
pretantur, confitebor, id est, publice profitebor
eos non nosse, vt Hieronymus, videtur autem si-
mulatae eorum confessioni veram suam confes-
sionem opponere, quasi dicat illi me coram homini-
bus fide confessi sunt, ego eos coram patre meo ve-
re confitebor, sed me eos minime agnoscere, sicut
e contrario de iis, qui vere eum, sinceretque confite-
tur, dicit capite decimo ver. trigesimo secundo, Qui
me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum
coram patre meo.

Nunquam noui vos. Theophylactus ne tum quidem
cu miracula faceretis. Omnes veteres auctores ob-
seruauerunt, imprimique Origines in c. 8. ad Rom.
cognoscendi verbu hoc loco, alii que similibus non
H 5 cognita

Haereticos
procuratores
non miraculis

Caluini
prehensio.

Quomodo per
miracula fi-
dei confirma-
tur & vera
Ecclesia pro-
batur.

cognitionem, sed affectum approbationemque significare, vt ego cognosco uos, meae Ioan. 10. 14. & Cognouit Dominus qui sunt eius. 2. Tim. 2. 19. & nescio vos. Matth. 25. 12. & Luc. 13. 25. Omnes enim Deus cognoscit, sed non omnes pro suis approbat. Sensus ergo multiplex huius loci esse potest, aut nunquam noui vos, id est, nunquam vos pro meis habui, nunquam in praedestinatorum numero posui, aut, nunquam pro ueris habui Prophetis, quales uos esse simalabatis, quod uideatur ad hunc locum, ubi de dignoscendis falsis Prophetis agitur; magis accommodatum.

24. Omnis ergo.] Disputauerat proprie de falsis Prophetis, concludit generaliter de omnibus hominibus.

Quia audit uerba haec.] Quidam ad ea referunt, quae supra tribus capitulis dicta sunt, vt Auctor imperfectus. Certius est generaliter de omnibus Christi uerbis intelligere, itaque interpretor uerba haec, id est, huiusmodi, haec & familia aut h. c. id est mea, quia illa, quae ante dixerat, ipsius erant uerba. & solet ex vno aliquando indiduo totum genus significari.

Qui adificat.] A Edificare est in Christum credere. 1. Cor. 3. 10. Huius adificii duplex esse dicit fundamentum, arenam, & petram. Arenam uocat solam fidem operibus uacua, ver. 26. & omnis qui audit uerba haec & non facit ea, similis erit uio sulto, qui adificauit domum suam super arenam. Petram uocat bona opera uer. 24. Omnis ergo, qui audit uerba haec, & facit ea, assimilabitur uro sapienti, qui adificauit domum suam super petram. Vnde duo contra duos Caluinistarum errores colliguntur. Alterum, solam fidem ad salutem non satis esse; alterum, bona opera, quae

De iustificacione contra Caluinistas

Mar. 1. d. 40. Luc. 6. c. 12. Luc. 1. d. 2. Luc. 7. a. 1. Luc. 7. a. 5.

Mal. 1. c. 11.

Mar. 1. d. 32. 1. Jo. 13. a. 4. 1. Pet. 1. d. 24.

Luc. 9. g. 54. Mar. 4. d. 35. Luc. 8. d. 22.

Mar. 5. a. 1. Luc. 8. d. 26. Mar. 5. a. 11. Luc. 8. d. 33. Mar. 5. b. 17. Luc. 8. c. 37.

Adiuncta sunt fidei non solum iustificare, & ad salutem plurimum ualere, sed firmissimum etiam salutis nostrae esse fundamentum. Neque huic sententiae illa contraria est. 1. Cor. 3. 11. Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Multi enim in eodem fundamento lapides sunt, summus & primus solus est Christus, & praeter illum fundamentum aliud nemo potest ponere. Super illum autem alia etiam sunt, quae ordinantur fundamento; nam & Apostoli & Prophetae fundamentum appellantur, sed ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Ephes. 2. 20. & Apoc. 21. 14. Sic etiam fides & opera duo sunt fundamenta, utrumque primo ac firmissimo fundamento nititur Christo. Sed sola fides arena super petram posita est, quae quamuis stante, quamuis inconcussa petra facile per se ipsa dilabitur, & quidquid super aedificatum est, in ruinam trahit; opera petra super petram, quae nulla pluuia, nullo uento, nullius impetu fluminis labefactatur. Pluuia autem, uentum, & flumen, nonnulli ita distinguunt, quasi tri. b. rebus res eas alia significentur. Probabilis Christus tribus rebus, quibus potissimum aedificia labefactari solent eandem diem iudicii, quasi terribilem quandam tempestatem describere uoluisse. vt Plal. 49. 3. Deus misericors ueniet, Deus noster & non sibi: uenit in conspectu eius exarsit, & in circuitu eius tempestas ualida. Docet ergo Christus eos, qui bona habuerint opera, firmiter in iudicio, iudicatos esse; alios quantumcumque fidem habuerint, causa casuros. Non enim re fertur in pii in iudicio, Hebraei יָרַבְרָב, non in stabunt, sicut orator ille Latinus loquitur, cum in senatu pulcherrime stareturus.

Cel. 1. ep. 104.

CAPVT VIII.

VM autem descendisset de monte, sequens eum turba multi. a. 2. & ecce leprosus ueniens adorabat eum, dicens: Domine, si uis, potes me mundare. 3. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Valo mundare. Et confestim mundata est lepra eius. 4. Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris, sed uade ostende te sacerdoti, & offer munus, quod praecipit Moyses, in testimonium illis. 5. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio rogans eum, 6. & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. 7. Et ait illi Iesus: Ego ueni, & curabo eum. 8. Et respondens Centurio, ait: Domine non sum dignus, ut intres sub telum meum; jeda autem dic uerbo, & sanabitur puer meus. 9. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & uadit, & alii: Veni, & uenit, & seruo meo, fac hoc, & facit. 10. Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Israel. 11. Dico autem uobis, quod multi ab Oriente, & Occidente ueniunt, & recumbunt cum Abraham, & Isaac, & Jacob in regno caelorum: 12. filii autem qui nati sunt in tenebris exterioribus: ibi erit stultus, & stridor dentium. 13. & dixit Iesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora. 14. Et cum uenisset Iesus in domum Petri, uidit socrum eius iacentem, & febricitantem: 15. & tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit. 16. & ministabat eis. 16. Vespere autem facta, obtulerunt ei multos demonia habentes, & circuebat spiritus uerbo: & omnes male habentes eum auit: 17. ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicens: Ipse infirmitates nostras accipiet, & egrotationes nostras portabit. 18. Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit ire trans fretum. 19. Et accedens uisus scribae, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ueris. 20. Et dicit ei Iesus: Vulpes foveas habent, & uolucres caelii nidus filium autem hominis non habet ubi caput reclinet. 21. Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permiite me primum ire, & sepelire patrem meum. 22. Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. 23. Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius. 24. & ecce motus magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipse uero dormiebat. 25. Et accesserunt ad eum discipuli eius, & scissis auerunt eum, dicens: Domine salua nos, perimus. 26. Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis, mo dica fides? Tunc surgens, imperauit uenti, & mari, & facta est tranquillitas magna. 27. Porro homines mirati sunt, dicentes: Quis est hic, quia uenti & mare obediunt ei? 28. Et cum uenissent trans fretum in regionem Gesarenorum, occurrerunt ei duo habentes demonia, de monumentis excentes, & cum eis dixit: Nemo possit transire per uiam istam. 29. Et ecce clamauerunt, dicens: Quia nobis, & tibi Iesu fili Dei? Remissi hinc ante tempus torquere nos? 30. Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascentium. 31. Demones autem rogabant eum, dicens: Si uis, mitte nos in gregem porcorum. 32. Et ait illi Iesus: At illi excentes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per praecipit in mare. & moriui sunt in aqua. 33. Pastores autem fugerunt: & ueniens in ciuitatem, nunciauerunt omnia, & de eis, qui demonia habuerant. 34. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Iesu: & uiso eo rogabant, ut transiret a finibus eorum.

CVII

CAPVT II.

Cum autem descendisset, Hier. Chrysof. hom. 26. Auctor imperfecti 21. ita hoc interpretatur, quasi omnia, quae tribus superioribus capitulis dicta sunt, in monte a Christo tradita fuerint. Id non ita esse cap. 6. 1. probauimus. Dicit ergo Mattheus, cum descendisset de monte, non quod omnia superiora in monte dixisset, sed quod cum cap. 5. 1. scripsisset, eum, ut turbam hominum fugeret, in montem ascendisset, ibique ad Apostolos concionem habuisset: eiusque concionis occasione alius quoque eius concionae recitatis, uolens nunc exponere, quid postea sequentibus iterum fecisset turbis, necesse habuit dicere eum de monte descendisse. Nec enim eum turbis, nisi in campo, sequi poterant. Dicit aliquis cur tum cap. 6. & 7. eas conciones retulit, quas ad eandem turbam Christus habuerat, non dixit Euangelista de monte descendisse, neque turbas eum secutas esse. Respondeo non fuisse necessarium dicere eum de monte descendisse, nisi vt redderet causam, cur eum turbae secutas essent, nec dicere turbas eum concionantem secutas esse, quia non referrebat quos auditors, aut doctrinae suae testes, eum concionaretur, habuisset: Referrebat autem scire, quod habuisset miraculorum suorum testes, ne quis supprimeat, aut obfcurare uellet. Propterea cum Euangelista, postea quae de eius egisset doctrina, cuius etiam, ut ait Hieronymus, facta narrare uellet, dixit, secutas sunt eum turbas. Quia in se alium Mattheus, quam ceteri Euangelistae, secutus est ordinem. Nam alii prius Christi miracula, quam doctrinam exposuerunt, quasi ex miraculis, doctrinae facturi edem.

2. Et ecce leprosus.] Marcus cap. 1. & Lucas 5. alia quaedam miracula prius narrat. Itaque incertum est, utrum hoc post illa, an post hoc illa facta sint. Nisi si Matth. dicens, Et ecce leprosus, uidetur significare hoc statim, vt Christus de monte descendit, factum esse. Hanc enim uim habet illud, & ecce, vt cap. secundo uerbi primo expofuimus. Commode autem Leontius monet. Ideo, dum in monte esset, agrotos illi oblatos non fuisse, ne eius conciones, quas in monte habebat, impedirentur.

Adorabat.] Hieronimus, sic habet genua, pronoluebat ad eius pedes Marc. 1. 40. & uoluit adorare, vt si Gallice diceret, *lui saissant tout plein de reuerences*. Lucas 5. uer. 12. *uoluit adorare eum, cadens in faciem*. Hebraicum secutus, *וַיִּשְׁתָּחוּ*, quod multi uerbanitate Christo, tanquam Propheta, aut uero sancto exhibitam, interpretantur. Ego uero religionem fuisse puto, quia ideo uidentur omnes Euangelistae tanto studio hanc circumstantiam exprimere, uoluisse, ut eius leprosi fidem declararent: quae minima profecto fuisset, si Christum nihil supra quam Prophetam, aut uirum sanctum credidisset. Deum ergo credidit, neque alii, quam Deo dicere potuit, si uis potes me mundare. Non enim dixit, si pater oraueris, sed si uis, significans aequalem ipsum cum patre habere potestatem, vt Chrysofomus homilia uigesima sexta, Theophylactus, & Euthymius obseruauerunt. Magna omnino fides & ratio orandi singularis, quae nihil petit, sed necessitatem ostendit, fidem praetendit.

3. Et extendens Iesus manum.] Quod opus erat extendere, praeteritum ad tangendum leprosum, cuius contactus in ueteri lege in mundum habebatur. Notatur ex hoc loco, & alii similibus ueteris auctoribus, in quibus Cyrillus Alexandrinus, ideo Christum contactu carnis suae aliquos agrotos curare uoluisse, vt ostenderet etiam carnem suam propter coniuuacionem cum diuinitate uim saluferam, & uisificam habere. Ambrosius libro quinto in Lu-

Orandi ratio singularis.

Cur Christus leprosum tangeret.

A eam aliam rationem affert, vt humanae naturae quam habebat, probare ueritatem. Alii, vt ostenderet se ueteri lege non teneri, quia lepram tangere prohibebat. Leuit. 14. uer. 6. 6. led tanquam legis latorem superior em esse lege, Chrysofomus homilia uigesima sexta in Matth. & homil. decima septima ex variis locis Mathaei, Auctor imperfecti, hom. 21. idem quoque Ambrosius eodem loco, Euthymius & Theophylactus. Alii, vt ostenderet se esse non alium qui curauisset, cum ipse non alius tetigisset, quod apud D. Thomam ex Chrysofomocitatum lego. Alii, vt doceret legem, quae lepra contactum prohibebat, ne contingens contaminaretur, in se non habere locum, qui nec contaminari poterat, & leprosum non contaminandi, sed curandi causa tetigisset, vt Tertullianus ait lib. aduersus Marcionem 4. Eodem modo nunc Euangelica & Ecclesiastica lex intelligenda, qua cum haereticis agere prohibemur. 2. Tim. 3. 5. & 2. Ioan. 10. Non enim prohibemur cum illis agere, vt eos conuertamus: sed ne nos ipsi perierimus, quia malum eorum, sicut caner serpit. Ergo qui Christus est, qui nec perueri potest, & conuerti potest, & Ecclesiasticae doctores, qui Christi personam gerunt, haereticos tangant, considerantes tamen se ipsos, ne & ipsi tententur: ceteri quam longissime fugiant, maxime uero Caluinistas, quorum & perniciosisimum, & maxime contagiosus est morbus.

Valo mundare.] Respondet illidem duobus uerbis quibus leprosus uisus fuerat, ut eius sidem efficit, & confirmet, Ambrosius lib. 5. in Lucam, Chrysofomus homilia 17. ex variis locis Matth.

Mundare.] Non esse infinitum, sed imperandi modum, Hieronymus & Chrysofomus monuerunt. Quod Hieronymus hominem Latinum fecisse non miror, quia Latinum uerbum uicique modi esse poterat, Chrysofomus Graecum fecisse miror, cum Graecum uerbum *καταδιδωμι* non nisi imperandi modi esse possit. Quae res facit, vt suspicer id Chrysofomi interpretationem addidisse. Recte ex hoc loco ueteres auctores Christi diuinitatem probauerunt, quod quasi propria non aliena uis potestate uolendo, imperandoque curauerit, Iustinus in expositione fidei, Tertullianus libro quarto contra Marcionem, Athanasius in libro de communi essentia. P. & F. & Spiritus sancti. Idem Clarius libro tertio contra Varimadum, Ambrosius lib. quin to in Lucam, Chrysofomus homilia uigesima sexta, & quidam diuinitatem simul & humanitatem probauerunt, vt Tertullianus, Cyrillus, & Ambrosius cuius haec uerba sunt, *Valo ergo dicit propter Photinum, imperat propter Arium, tangit propter Marcellinum*.

4. Nemini dixeris.] Dignum est quaeri, cur Christus tantum beneficium praedicare uellet, & quodammodo eum, qui accipit ingratum esse iubere, Respondet Hilarius capite septimo, vt salus hanc non offerretur, sed quaeretur, id est, ne ideo hoc miraculum, quasi iussu Christi, iactari uideretur, ualid etiam agroti ad quaerendam uenirenturationem, & fidei meritum amitterent, non sponte, sed miraculo impulsu uenirent, quam etiam rationem indicauit Ambrosius. Hieronymus ideo prohibuisse, quia necessarium non erat, vt salus iactaret, quod toto corpore praeferebat. Alii ne gloriam suam quaerere uideretur, Ambrosius libro quinto in Lucam, Chrysofomus homilia uigesima sexta, Beda, Euthymius, Theophylactus. Mihi sententia Auctoris imperfecti ualde placet, non omnino uerissime Christum, ne quid inquam diceret: sed ne diceret, atque tam se sacerdotibus ostenderet: ne si sacerdotibus uulgata fama factum cognouissent, calumniarentur non esse mundatum, cuius mundities, sicut lex Leui. decima quarta praecipiebat, non esset ipsum iudicio comprobata.

Quibus, & quomodo curauit, dicit eum haereticum.

Christi diuinitas.